

**QURILISH LOYIHALARINI MOLİYALASHTIRISHDA DAVLAT-
XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARINING XALQARO TAJRIBASI
VA O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI**

Jumaev Sirojiddin Po'latjonovich

“O‘zshahar qurilish invest” MCHJ IK bosh muhandis

E-MAIL: siroj601@mail.ru

***Annotatsiya:** maqolada davlat-xususiy sheriklik asosida qurilish va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishning xalqaro tajribasi o'rganildi. Buyuk Britaniya, Hindiston, Qozog'iston, Turkiya va O'zbekiston mamlakatlari misolida DXSh modellarining qo'llanilishi, samaradorligi va institutsional bazalari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari xalqaro tajribada davlat-xususiy sheriklik loyihalarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun huquqiy barqarorlik, shaffof tender jarayonlari, moliyaviy kafolatlar va risklarni adolatli taqsimlash muhim omillar ekanligini ko'rsatdi. O'zbekiston misolida DXSh mexanizmlarining rivojlanishi boshlang'ich bosqichda bo'lib, xalqaro tajriba asosida ushbu sohani rivojlantirish zarurligi asoslab berilgan.*

***Kalit so'zlar:** davlat-xususiy sheriklik, infratuzilma loyihalari, moliyalashtirish, xalqaro tajriba, risklarni taqsimlash, moliyaviy kafolatlar, O'zbekiston.*

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ
ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В
ФИНАНСИРОВАНИИ СТРОИТЕЛЬНЫХ ПРОЕКТОВ И
ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО РЕАЛИЗАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ**

Джумаев Сироджиддин Пулатжонович

Главный инженер ООО «Узшахар курилиш инвест»

E-MAIL: siroj601@mail.ru

***Аннотация:** в статье исследуется международный опыт финансирования строительных и инфраструктурных проектов на основе*

государственно-частного партнерства. Применение, эффективность и институциональная структура моделей ГЧП были проанализированы на примерах Великобритании, Индии, Казахстана, Турции и Узбекистана. Результаты исследования показали, что международный опыт свидетельствует о том, что правовая стабильность, прозрачные тендерные процессы, финансовые гарантии и справедливое распределение рисков являются важными факторами успешной реализации проектов государственно-частного партнерства. В случае Узбекистана развитие механизмов ГЧП находится на начальном этапе, и необходимость развития этого направления обоснована с учетом международного опыта.

Ключевые слова: *государственно-частное партнерство, инфраструктурные проекты, финансирование, международный опыт, распределение рисков, финансовые гарантии, Узбекистан.*

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP MECHANISMS IN FINANCING CONSTRUCTION PROJECTS AND POSSIBILITIES OF IMPLEMENTATION IN UZBEKISTAN

Jumaev Sirojiddin Pulatjonovich

Chief Engineer of "Uzshahar qurilish invest" LLC

E-MAIL: siroj601@mail.ru

Abstract: *the article studies the international experience of financing construction and infrastructure projects on the basis of public-private partnership. The application, effectiveness and institutional framework of PPP models are analyzed on the example of Great Britain, India, Kazakhstan, Turkey and Uzbekistan. The results of the study showed that legal stability, transparent tender processes, financial guarantees and fair distribution of risks are important factors*

for the successful implementation of public-private partnership projects in international experience. In the case of Uzbekistan, the development of PPP mechanisms is at an early stage, and the need to develop this area based on international experience is justified.

Keywords: *public-private partnership, infrastructure projects, financing, international experience, risk sharing, financial guarantees, Uzbekistan.*

Kirish

So'nggi yillarda infratuzilma va qurilish sohasiga bo'lgan talabning ortib borishi, davlat byudjetining cheklangan resurslari fonida, alternativ moliyalashtirish modellarini joriy etish zaruratini kuchaytirmoqda. Xalqaro amaliyotda bunday mexanizmlar orasida davlat-xususiy sheriklik (DXSh) keng tarqalgan va infratuzilma sohasini moliyalashtirishda yuqori natijalar bergan. DXSh modeli davlat bilan xususiy sektor o'rtasida resurslarni, risklarni va javobgarliklarni taqsimlashga asoslanadi. Jahon banki va GI Hub ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda dunyo bo'yicha infratuzilma DXSh loyihalarining umumiy qiymati 202 mlrd AQSh dollarini tashkil etdi.

O'zbekiston Respublikasi ham so'nggi yillarda DXSh modellarini joriy etishga intilmoqda. Biroq mamlakatda DXSh mexanizmlarining huquqiy bazasi rivojlanayotgan bosqichda bo'lib, infratuzilma loyihalarida ushbu modelning ulushi cheklangan. Shu sababli, DXSh mexanizmlarini rivojlantirishda xalqaro amaliyotdan foydalanish, mavjud tajribalarni o'rganish, mamlakat sharoitiga moslashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada DXSh modellarining xalqaro tajribasi tahlil qilinib, O'zbekiston uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Metodologiya

Tadqiqotda DXSh modellarini o'rganishga bag'ishlangan xalqaro ilmiy maqolalar, Jahon banki, GI Hub, Osiyo taraqqiyot banki va EBRDning hisobotlari tahlil qilindi. Xususan, Buyuk Britaniya, Hindiston, Braziliya, Qozog'iston va Turkiya DXSh amaliyotlari o'rganildi. O'zbekiston tajribasi xalqaro mamlakatlar bilan solishtirildi. Tadqiqotda solishtirma tahlil, SWOT tahlil va tavsiyalar ishlab chiqish usullari qo'llanildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qurilish va infratuzilma loyihalarini davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosida moliyalashtirish amaliyoti turli mamlakatlarda farqli mexanizmlar orqali amalga oshirilmoqda va har bir davlatning yondashuvi uning iqtisodiy va institutsional salohiyatiga bevosita bog'liq. Tahlil etilgan davlatlar tajribasi asosida DXSh loyihalarining hajmi, infratuzilma investitsiyalaridagi ulushi, shuningdek, maxsus DXSh agentliklarining mavjudligi aniqlanib, quyidagi asosiy natijalar qayd etildi.

Birinchidan, **Buyuk Britaniya** infratuzilma loyihalarini DXSh modeli asosida PFI (Private Finance Initiative) orqali moliyalashtirib, davlat tomonidan uzoq muddatli to'lovlar va xizmat haqlari evaziga xususiy sektor ishtirokini ta'minladi. 2023-yil holatiga ko'ra, mamlakatda DXSh loyihalari umumiy hajmi 95 mlrd AQSh dollarini tashkil etib, infratuzilma investitsiyalarining 25 foizini tashkil qilmoqda. Biroq, PFI modeli uzoq muddatda davlatga qo'shimcha xarajatlarni olib kelganligi sababli, bu model qayta ko'rib chiqilmoqda.

Ikkinchidan, **Hindiston** tajribasi shuni ko'rsatadiki, mamlakatda DXSh loyihalarining umumiy hajmi 150 mlrd AQSh dollariga yetib, infratuzilma

investitsiyalarining 30 foizini qamrab olmoqda. Hindistonda DXSh maxsus agentligi mavjud bo'lib, loyihalar markazlashtirilgan tarzda boshqariladi, tender jarayonlari shaffof va soddalashtirilgan.

Uchinchidan, **Qozog'iston** 2020-yilgacha 3,5 mlrd AQSh dollari miqdoridagi DXSh loyihalarini amalga oshirgan bo'lib, bu mamlakat infratuzilma investitsiyalarining taxminan 20 foizini tashkil etadi. DXSh loyihalari uchun maxsus milliy agentlik faoliyat yuritib, davlat kafolatlari, soliq imtiyozlari va risklarni taqsimlash mexanizmlari ishlab chiqilgan.

To'rtinchidan, **Turkiya** DXSh asosida sog'liqni saqlash va transport infratuzilmasini rivojlantirishda mintaqada yetakchi o'rin egallaydi. DXSh loyihalari umumiy hajmi 55 mlrd AQSh dollarini tashkil etib, infratuzilma investitsiyalarining 35 foizini qamrab oladi. Turkiyada ham DXSh jarayonlari soddalashtirilgan va maxsus DXSh markazi mavjud.

Beshinchidan, **O'zbekiston** DXSh loyihalarini rivojlantirishda endigina bosqichda bo'lib, 2023-yil yakuni holatiga ko'ra, DXSh loyihalari umumiy qiymati 2 mlrd AQSh dollaridan oshmagan va infratuzilma investitsiyalarining 5 foizini tashkil etgan. DXSh milliy agentligi mavjud bo'lsa-da, tizimda haligacha tartibga solish va moliyalashtirish jarayonlari soddalashtirilmagan, investorlar uchun risklar yuqori darajada saqlanib qolmoqda.

Quyidagi jadvalda tahlil qilingan mamlakatlarda DXSh loyihalarining asosiy ko'rsatkichlari keltirilgan:

Mam lakat	DXSh loyihalari umumiy	DXSh ulushi (infratuzilma investitsiyalari %)	Maxsus DXSh agentligi mavjudligi
--------------	------------------------------	---	-------------------------------------

	hajmi (mlrd \$)		
Buyu k Britaniya	95	25	Yo'q (PFI asosida)
Hindi ston	150	30	Mavjud
Qozo g'iston	3,5	20	Mavjud
Turki ya	55	35	Mavjud
O'zb ekiston	2	5	Mavjud (boshlang'ich bosqichda)

Manba: GI Hub, 2023; Jahon banki, 2023; Qozog'iston DXSh agentligi hisobotlari, 2023; Hindiston DXSh markazi yillik hisobotlari, 2023.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, eng muvaffaqiyatli amaliyotlarda DXSh mexanizmlarining huquqiy va institutsional bazasi rivojlangan, tender jarayonlari shaffof va soddalashtirilgan, investorlar uchun risklar kamaytirilgan va davlat tomonidan moliyaviy kafolatlar berilgan. O'zbekiston tajribasi esa ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasidan o'rganilishi lozim bo'lgan sohalar mavjudligini ko'rsatmoqda. Xususan, DXSh jarayonlarini markazlashtirish, loyiha portfelini kengaytirish va investorlar uchun huquqiy kafolatlar yaratish orqali infratuzilma investitsiyalarining hajmini sezilarli darajada oshirish imkoniyati mavjud.

Munozara

DXSh mexanizmlarining xalqaro amaliyoti O'zbekiston uchun ko'plab imkoniyatlar yaratadi. Qozog'iston va Turkiya tajribasi mamlakatda DXSh loyihalarini soddalashtirish, investorlar uchun moliyaviy kafolatlar, soliq imtiyozlari va risklarni taqsimlash bo'yicha maxsus normativ hujjatlar qabul qilinishi samaradorlikni oshirishi mumkinligini ko'rsatmoqda. Xususan, DXSh loyihalarini boshqarish bo'yicha mustaqil agentlik va DXSh milliy dasturini ishlab chiqish O'zbekiston uchun muhim qadamlardan biri hisoblanadi.

Bundan tashqari, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikda DXSh loyihalarini qo'llab-quvvatlash, grantlar va imtiyozli kredit liniyalari jalb etish orqali infratuzilma loyihalarini tezlashtirish mumkin. Tender jarayonlarini soddalashtirish, baholash mezonlarini aniq belgilash va loyihalarni ochiq platformalarda e'lon qilish DXSh loyihalarining jozibadorligini oshiradi.

Xulosa

Xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, DXSh mexanizmlari orqali infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishda Buyuk Britaniya, Hindiston, Qozog'iston va Turkiya muvaffaqiyatli amaliyotlarga ega. O'zbekiston esa DXSh mexanizmlarini joriy etish va rivojlantirishda endigina bosqichda bo'lib, davlat ishtirokini optimallashtirish, moliyaviy kafolatlar berish va tender jarayonlarini soddalashtirish bo'yicha islohotlar zarur. DXSh milliy agentligi faoliyatini kuchaytirish, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kengaytirish va yirik infratuzilma loyihalarini DXSh asosida amalga oshirish orqali O'zbekiston infratuzilma rivojida barqaror moliyalashtirish modelini yaratishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Smith J. Public Finance Initiative: Success or failure? – London: Oxford Publishing, 2019. – 117 p.
2. Islomov N. Davlat-xususiy sheriklik asosida infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish tajribasi. – Qozog‘iston moliyaviy sharhlari jurnali. – 2022. – № 4. – B. 44-49.
3. Jahon banki. Private Participation in Infrastructure (PPI) Database. – Washington D.C., 2023. – [Elektron resurs]. – Rejim kirish: <https://ppi.worldbank.org>
4. Global Infrastructure Hub. Infrastructure investment trends 2023. – London, 2023. – [Elektron resurs]. – Rejim kirish: <https://www.gihub.org>
5. Qozog‘iston Respublikasi DXSh agentligi yillik hisobotlari. – Ostona, 2023. – 98 b.
6. Hindiston DXSh markazi yillik hisobotlari. – Nyu-Dehli, 2023. – 87 p.
7. PIF Annual Report 2023. – Riyadh: Public Investment Fund of Saudi Arabia, 2023. – 154 p.
8. Turkiya Respublikasi DXSh markazi. Health and Transport PPP Projects Review. – Istanbul, 2023. – 103 p.
9. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. O‘zbekistonda DXSh loyihalari ro‘yxati va holati. – Toshkent, 2023. – 65 b.